

WEIDEGANG OP DE BEEGDERHEIDE VAN 1800 TOT 1930

J.G.S. van den Berg, *Maaszicht 18, 6099 BT Beegden*

Beegden is eeuwenlang een agrarische gemeenschap geweest. Op de akkers verbouwden de inwoners granen. Het vee leverde vlees, melk en mest om de akkers te verrijken. Het vee liet men grazen op de gemeenschappelijke weidegronden.

In Beegden lagen deze gronden in het Maasdal en op de heide. De weidegronden in het Maasdal lagen op de plek van het huidige Lateraalkanaal en in de omgeving van het Oolderhuuske. Van de weilanden in het Maasdal is nauwelijks nog iets terug te vinden in het huidige landschap. Heel anders is dit op de Beegderheide. Er zijn nog steeds heiderestanten te vinden die zijn ontstaan door het eeuwenlange gebruik als gemeenschappelijke weide. Diverse toponiemen verwijzen nog steeds naar de historie van het gebied. Het huidige wegenpatroon van Beegden dankt zijn ontstaan voor een belangrijk deel aan de dagelijkse weidegang met het vee vanuit het dorp naar de heide. Het raadplegen van de gemeentearchieven van de voormalige gemeente Beegden leverde belangrijke informatie op over het ontstaan van het landschap. Dit artikel gaat in op het gebruik van de Beegderheide als gemeenschappelijke weidegrond van 1800 tot 1930, toen het gebruik als gemeenschappelijke weidegrond beëindigd werd.

DE FRANSE REVOLUTIE

De komst van de Fransen in onze gewesten in 1794 heeft voor de landbouw grote gevolgen gehad. De Fransen voerden nieuwe landbouwtechnieken in en beperkten de invloed van de adel. Tot dan toe had de adel, op basis van tal van regels en wetten, recht op een deel van de opbrengst (de zogenaamde tienden). Voorts dienden de boeren in ruil voor het recht om vee te laten weiden op de weidegronden, hand- en spandiensten te verrichten voor de adel.

De Fransen droegen het eigendom van de weidegronden over aan de gemeentes, zodat voortaan de eigen gemeenschap kon bepalen hoe en onder welke voorwaarden deze gronden het beste benut konden worden (RENES, 1999). Wel kregen de gemeentes de verplichting om belasting af te dragen over de op-

brengsten van de gemeenschappelijke weidegronden. Tot 1808 wist de gemeente Beegden deze verplichting naast zich neer te leggen, omdat de gemeenteraad van de toenmalige gemeente Beegden van mening was dat "de gemeenschappelijke bezittingen van Beegden nauwelijks in aanmerking komen voor giften zonder de inwoners van deze gemeente te benadelen aangezien de grote meerderheid geen enkele andere weidegronden heeft voor de verzorging van hun vee en derhalve niet in staat is de gemeenschappelijke weidegrond waarvan ze de vruchtgebruikers zijn te betalen". Na herhaald aandrigen van de prefect van het toenmalige departement Nedermaas, besloot de gemeenteraad van Beegden op 20 juni 1808 om "zonder oponthoud alle gemeenschappelijke bezittingen ten volle te benutten". Vanaf dat moment werd het gebruik van de gemeen-

schappelijke weidegronden nauwkeurig geregistreerd. Dankzij deze registers kunnen we ons nu een vrij goed beeld vormen van het gebruik van de gemeenschappelijke weidegronden, waaronder de heide.

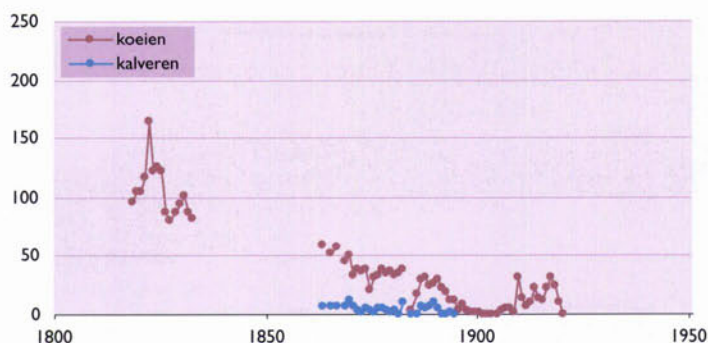
In dit artikel zal verder geen aandacht worden besteed aan de weidegang van varkens, trekossen en paarden. Deze werden in het Maasdal gehoed. Ook geiten komen niet aan de orde, omdat ze destijds niet in Beegden gehouden werden. Op de heide werden in de periode van 1808 tot 1930 uitsluitend, koeien, kalveren, schapen en lammeren gehoed.

AANTAL RUNDEREN

In de eerste jaren (1808-1811) werd alleen voor de runderen in het Maasdal een vergoeding gevraagd. De vennen, hoogveen en natte heide op de Beegderheide waren bestemd voor de "minst welgestelde inwoners". Zij mochten hier "volgens het oude weiderecht" hun runderen gratis laten grazen. Omdat het gratis was, werden geen registers bijgehouden. Het is met zekerheid bekend dat er runderen liepen, maar niet hoeveel het er waren. Vanaf 1818 maakte de gemeente strikt onderscheid tussen runderen van de gemeenschappelijke kudde, de zogenaamde koe-

TABEL I
Tarieven van het weiderecht in Beegden.

	Runderen		Schapen		
	Maasdal	Heide	Maasdal en heide	uitsluitend heide	Munt-eenheid
1808	1,50	gratis	0,50	-	franc
1810-1811	1,00	gratis	0,33	-	franc
1818-1821	1,00	0,33	0,34	-	florin
1822-1823	1,27	0,42	0,43	-	florin
1824	1,27	0,42	0,43	-	gulden
1825	1,00	0,33	0,34	-	gulden
1826	0,50	0,17	0,17	-	gulden
1827-1832	1,00	0,33	0,34	-	gulden
1863-1876	2,90	0,35	0,40	-	gulden
1877-1881	2,90	0,35	-	0,20	gulden
1882-1906	3,50	0,50	-	0,20	gulden
1907-1914	3,55	0,50	-	0,20	gulden
1915-1919	4,30	0,50	-	0,20	gulden
1920-1926	4,30	-	-	0,20	gulden
1927-1929	-	-	-	0,20	gulden



FIGUUR 1
Aantallen runderen op de Beegderheide in de periode 1808 tot en met 1919. Van 1808 tot en met 1811 hebben met zekerheid runderen op de heide gelopen. Het aantal runderen is evenwel onbekend. Deze runderen zijn derhalve niet in de bovenstaande grafiek opgenomen.

heerd, die in het Maasdal mocht grazen en de runderen die uitsluitend op de "heide en vennen" mochten grazen. Runderen mochten hier inmiddels niet meer grazen zonder dat hiervoor een vergoeding betaald werd. Het nauwkeurig bijhouden tussen runderen in het Maasdal en op de heide was belangrijk, omdat voor runderen in het Maasdal hogere tarieven golden dan voor de runderen op de heide (tabel I).

In figuur 1 is het aantal runderen en kalveren weergegeven dat op de heide mocht grazen.

In 1810 en 1811 liep dus een onbekend aantal runderen op de Beegderheide. Kort daarna, vanaf 1818, werden meer dan honderd koeien op de heide toegelaten. Uit de tussenliggende periode (1812-1817) zijn geen gegevens voorhanden. Na een opvallende piek in 1822 (164 koeien), daalt het aantal koeien gestaag tot nul rond 1900. Alleen in 1884 doet zich een opmerkelijke trendbreuk voor. In dat jaar lopen slechts drie koeien op de heide. De oorzaak hiervan is onduidelijk. Het aantal runderen in de gemeenschappelijke koeheerd in het Maasdal laat in diezelfde periode in ieder geval geen opvallende wijzigingen zien. In het begin van de twintigste eeuw neemt het aantal koeien weer even toe tot maximaal 31. In 1919 lopen voor het laatst (tien) runderen op de heide.

Van 1863 tot en met 1893 werden kalveren apart geregistreerd. Het ging om een beperkt aantal dieren. Voor een kalf werd iets minder dan de helft van een koe in rekening gebracht. Het is niet aannemelijk dat men de

overige periodes kalveren als koe registreerde en voor een kalf het volle pond liet betalen. Waarschijnlijk liepen de kalveren gratis op de heide. In het reglement uit 1838 wordt hierover expliciet aangegeven dat runderen tot een half jaar oud gratis gebruik mogen maken van de gemeenschappelijke weidegronden. Het zal waarschijnlijk steeds om relatief kleine aantallen dieren zijn gegaan.

AANTAL SCHAPEN

In tegenstelling tot de runderen is het vrij moeilijk om een duidelijk beeld te vormen van het aantal schapen dat men op de heide liet grazen (figuur 2).

In het Maasdal werden tussen 1808 en 1811 schapen toegelaten in De Biezen, De Meer en de weide vanaf de Beverdijk tot aan het veer bij Ool. Tevens was het toen nog toegestaan schapen te laten grazen op de droge delen van de heide. In de boetebepaling uit 1810 is namelijk opgenomen dat schapen die werden aangetroffen "op de moerasgronden en vennen in de heidevelden worden bestraft". Over schapen op de droge delen van de heide werd niets gezegd. Hieruit kan worden afgeleid dat op deze plaatsen wel schapen waren toegestaan.

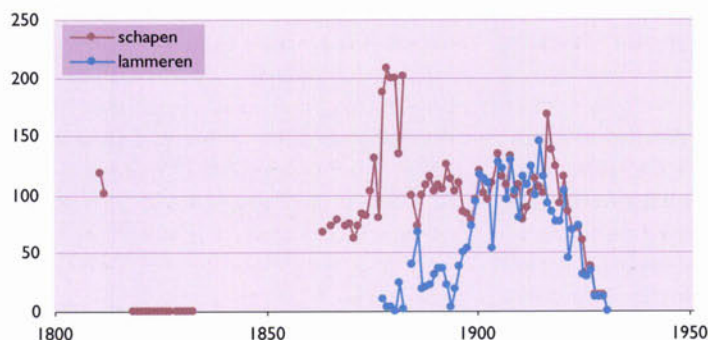
Tussen 1818 en 1832 liepen alle schapen van Beegden in het Maasdal. Dat waren er toen gemiddeld ongeveer 300. In 1810 en 1811 werden ruim 400 schapen gehouden in Beegden. Indien er ook toen 300 in het Maasdal

liepen, liep dus gemiddeld 25 procent van de schapen op de heide. Voor de jaren 1810 en 1811 is hier in figuur 2 van uit gegaan. Dit is echter een aanname. Het werkelijke aantal schapen dat in deze periode op de heide liep kan iets hoger of lager zijn geweest.

De tarieven in de daaropvolgende jaren lijken erop te duiden dat er gedurende tientallen jaren geen schapen op de heide hebben gelopen. Schapen zijn uiteraard veel kleiner dan runderen. Voor een rund dat uitsluitend op de heide mocht grazen, werd desondanks nagenoeg een zelfde vergoeding gevraagd als voor een schaap. Dit duidt erop dat de schapen hoofdzakelijk op de rijkere gronden in het Maasdal graasden. Bovendien liepen op de heide al circa honderd runderen rond. Als daar ook nog eens schapen aan toegevoegd zouden worden, zou dat de draagkracht van het gebied ongetwijfeld te boven zijn gegaan. In het reglement van de weidegang uit 1838 wordt bovendien expliciet aangegeven dat "voor het weiden der schapen enkel bestemd zyn het gedeelte der groezen van de Goot, tot aan de Beverdijk, inbegrepen de Grindstraat... en de weide genaamd de Moerstraat". Alle genoemde toponiemen liggen in het Maasdal. De schapen die tussen 1818 en 1832 in Beegden werden gehouden (gemiddeld circa 300 stuks) moeten dan ook allemaal in het Maasdal hebben gelopen.

In het reglement van de weidegang uit 1856 wordt voor het eerst weer melding gemaakt van schapen op de heide. Vanaf dat moment lopen er weer gelijktijdig runderen en schapen. Ook nu wordt opgemerkt dat "de aldaar zijnde vennen uitsluitend voor het rundvee bestemd blijven". De schapen dienden dus te grazen op de droge delen van de heide. Het is twijfelachtig of in de praktijk van een strikte scheiding sprake is geweest. De runderen moesten immers door de droge heide lopen om op de vennen, hoogveen en natte heide te komen. De schapen zullen ongetwijfeld de vennen bezocht hebben om te drinken.

In het Maasdal waren "De schaapsweiden langs de Moerstraat en de Griend" (oppervlakte circa vijf hectare) bestemd voor het hoeden van schapen. De "weide vanaf de Grindstraat tot aan de zoogenaamde Beverdijk" (oppervlakte circa twaalf hectare) was bestemd voor zowel schapen als runderen. Schapen mochten hier grazen tot eind juli. Vanaf dat moment mochten hier uitsluitend runderen grazen. Totaal was er op jaarbasis dus elf hectare weiland in het Maasdal bestemd voor schapen. Uitgaande van een drie maal hogere productiviteit in het Maasdal,



FIGUUR 2
Aantallen schapen op de Beegderheide in de periode 1808 tot en met 1929. Tot 1877 is het, behoudens de periode dat er met zekerheid géén schapen op de heide liepen, moeilijk vast te stellen hoeveel er daadwerkelijk liepen. De schapen liepen deels in het Maasdal en deels op de heide. Tot 1877 zijn de aantallen schapen op de heide dan ook deels aannames.

FIGUUR 3

Schaapskudde van de familie van Herten in 1935. Hoewel de Beegderheide toen inmiddels niet meer als gemeenschappelijke weidegrond in gebruik was, geeft de foto een goede indruk van de omvang van de schaapskuddes die op de heide gehoed werden. De kudde van Van Herten was de laatste die op de Beegderheide gehoed werd. De kudde is in 1937 verkocht. Met het verdwijnen van deze kudde verdween een eeuwenoud straatbeeld uit Beegden. Achter de kudde staat links J. van Herten. Rechts staat herder Horatio Lux (foto: Stichting Werkgroep Heemkunde Beegden).



kan de elf hectare grasland in het Maasdal vergeleken worden met 30 à 40 hectare heidegrond. De heide was in 1856 circa 300 hectare groot (Grote historische atlas van Nederland, 1990). Hieruit zou vervolgens kunnen worden afgeleid dat gemiddeld 90 procent van de schapen op de heide liep en tien procent in het Maasdal.

In figuur 2 is er vanuit gegaan dat in de periode 1863 – 1877 gemiddeld negentig procent van de schapen die gebruik maakten van de gemeenschappelijke weilanden op de heide liepen. Dit is echter slechts een aanname. Het werkelijke aantal schapen dat op de heide liep kan iets hoger of lager zijn geweest.

Van 1877 tot en met 1906 werd vervolgens expliciet voorgeschreven dat de schapen alleen op de heide mochten komen. Hoewel het in de registers niet meer wordt aangegeven, kan gevoeglijk worden aangenomen dat na 1906 geen schapen meer in het Maasdal liepen en dat alle geregistreerde schapen op de heide liepen. De tarieven die de gemeente vroeg, duiden hierop. Bovendien was de gemeente in die tijd het gemeenschappelijk gebruik van de weidegronden in het Maasdal aan het afbouwen.

In 1929 liep voor het laatst een schaapskudde op de Beegderheide.

DE WIJZE VAN HOEDEN

Van de koeheerd in het Maasdal zijn diverse documenten, betreffende de aanstellingen van herders, bewaard gebleven. In de reglementen van de weidegang op de heide wordt geen enkele melding gemaakt over het aanstellen van herders. De eigenaren van de runderen en schapen op de heide moesten "door of vanwege de eigenaars zelve worden gehoed".

Waarschijnlijk werden de koeien in kleine groepjes (de meeste boeren hadden één of twee koeien), onder toezicht oog van kinderen dagelijks enkele uren op de heide gehoed. De schapen liepen in kleine kuddes. Elke ei-

genaar had een herder of knecht in dienst die hiermee belast werd. Het aantal schaapskuddes varieerde in de tijd. Rond 1880 liepen drie kuddes van circa 50 ooiën op de heide. Aan het eind van de negentiende eeuw waren er nog twee kuddes van circa 50 ooiën. In het begin van de twintigste eeuw liepen er drie kuddes van circa 25 ooiën. Van 1927 tot en met 1929 liep nog slechts één kudde op de heide. Deze kudde bestond uit 14 ooiën (figuur 3).

De weidegang van runderen en schapen in de Belgisch Limburgse Kempen is recent uitgebreid onderzocht en beschreven (BURNY, 1999). Dit onderzoek is gebaseerd op gesprekken met oudere inwoners van de Belgische Kempen. De beschrijving van de weidegang op de Beegderheide is volledig gebaseerd op archiefonderzoek. Opmerkelijk is dat, ondanks de afwijkende onderzoeksmethodes, het beschreven gebruik in beide gebieden overeen komt. Op basis hiervan kan worden aangenomen dat de weidegang op de Beegderheide niet uniek was en dat ook heiden elders in Noord- en Midden-Limburg op een soortgelijke wijze werden benut.

HISTORISCHE ELEMENTEN IN HET LANDSCHAP

Het huidige wegenpatroon van Beegden dankt zijn ontstaan voor een belangrijk deel aan het weidegang op de Beegderheide. Op oude kaarten zijn duidelijk vijf routes vanuit de kern naar de heide zichtbaar. Dit zijn de huidige Scheeperstraat (scheeper is het synoniem voor schaapsherder), Bosstraat, Schat-

tenweg, Molenstraat-Baexemerweg en de inmiddels verdwenen Venweg-Kempkensweg. Ze zijn op oude kaarten te herkennen aan de waaierpatronen op de heide (figuren 4, 5 en 6). Men liep in een zo kort mogelijke route naar de heide toe. Eénmaal op de heide ging ieder zijn eigen weg. Hierdoor zijn de typische waaierpatronen ontstaan.

In oude documenten wordt de huidige Bosstraat ook wel Koeweg genoemd (SCHREURS, 1996). Wellicht werd deze route gebruikt om de koeien naar de vennen, hoogveen en natte heide in de omgeving van het Koeven en aan de noordzijde van de heide te hoeden. Deze gebieden waren immers bestemd voor de runderen. Het eerste ven (het Koeven) dat men na ongeveer één kilometer op deze route tegenkwam werd mogelijk gebruikt als rust- en drinkplaats voor de koeien. Het Koeven zou hier zijn naam aan te danken kunnen hebben. Nadat de koeien gedronken hadden stak men vervolgens de Napoleonsbaan (de Steinwaeg) over. Deze oversteekplaats is nog steeds in het veld herkenbaar. Van alle bospaden aan beide zijden van de Napoleonsbaan, is dit het enige pad dat aan beide zijden doorloopt (figuur 6). Dit zou er op kunnen duiden dat dit pad ouder is dan de Napoleonsbaan en dat de meeste andere paden zijn ontstaan na de aanleg van de Napoleonsbaan. Dit gebeurde hoogstwaarschijnlijk tijdens de grootschalige bosaanlegprojecten in het kader van de werkverschaffing in de dertiger jaren van de twintigste eeuw. Naast de Koeweg staat momenteel het informatiepaneel over de Beegderheide. Het pad vormt op dit moment de belangrijkste toegang naar het vennengebied.



FIGUUR 4

Tranchot kaart 45 en 46. Beegderheide en omgeving, 1806. De belangrijkste toegangswegen naar de heide zijn duidelijk herkenbaar: Scheperstraat (1), Bosstraat (2), Schattenweg (3), Molenstraat-Baexmerweg (4) en Venweg-Kempkensweg (5). Daarnaast was een aantal wegen in gebruik voor de weidegang naar enkele kleinere verspreid liggende heideterreinen ten westen van Beegden: Vlietersweg (6), Grathemerweg (7) en Gaardweg (8). Al deze wegen danken hun ontstaan geheel of gedeeltelijk aan de weidegang met vee en maken nog steeds onderdeel uit van het wegenpatroon van Beegden (zie ook figuur 6).

DISCUSSIE

Als over heiden gesproken wordt duikt vaak snel het beeld op van de schaapherd op de grote stille heide. Dat dit beeld niet van toepassing is op de Beegderheide mag duidelijk zijn. Het was er zeker niet altijd stil. Er kwamen dagelijks tientallen mensen met hun vee. En dat waren vaak geen schapen, maar runderen.

In het begin van de negentiende eeuw liepen zowel runderen als schapen op de Beegder-

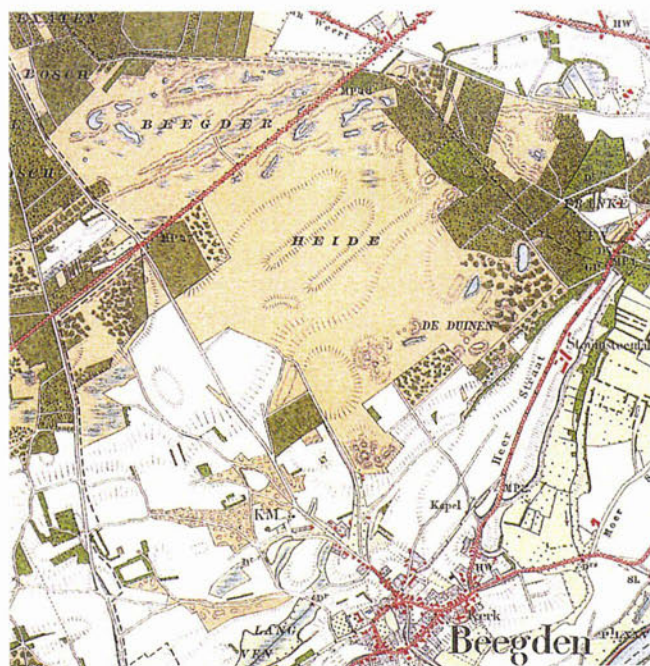
heide. Daarna liepen er gedurende tientallen jaren uitsluitend runderen. In de tweede helft van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste liepen weer gelijktijdig schapen en runderen op de heide. Vanaf 1919 tot aan het einde van de weidegang in 1929 werden er uitsluitend schapen gehoed.

Of bij het huidige beheer van de Beegderheide moet worden teruggegrepen op het begrazingsbeheer zoals dat vroeger gehanteerd werd, is nog maar de vraag. De omstandig-

heden zijn totaal anders. De heide is veel kleiner en versnipperd. Er is sprake van vermesting en verzuring (luchtvervuiling). Bovendien dient de instandhouding van de heide meer doelen dan alleen het instandhouden van een stukje cultureel erfgoed. Denk bijvoorbeeld aan de recreatie en het behoud van bedreigde planten- en diersoorten. Bij de evaluatie van het huidige beheer dienen al deze aspecten te worden meegewogen.

Het is nadrukkelijk de bedoeling van dit artikel inzicht te geven in het historische gebruik als weidegronden; een gebruik dat heeft geleid tot de huidige algemeen gewaardeerde natuur- en recreatiekwaliteiten. Het huidige beheer kan beslist afwijken van het historische beheer. Monitoring van doelsoorten (planten én dieren) moet uitwijzen of het huidige begrazingsbeheer met een kudde binnen een vast raster, moet worden bijgestuurd.

Overwogen kan worden ten minste een gedeelte van de oude weidegang te herstellen. Nu lopen de schapen nog binnen een vast raster. De mest die geproduceerd wordt komt daarbij weer direct terug in het gebied. Door met een gehoede kudde te werken wordt de mest in een stal verzameld. Hierdoor zal een effectiever verschrallend effect optreden. Dit kan gunstig zijn voor de typische heidevegetaties. Bovendien kunnen historisch gegroeide wegenpatronen die nu niet of nauwelijks herkenbaar zijn, weer gedeeltelijk levend worden door dagelijks met een



FIGUUR 5

Historische atlas van Limburg. Beegderheide en omgeving in 1914.



FIGUUR 6

Topografische kaart van Nederland 58 D. Beegderheide en omgeving in 1993. © Topografische Dienst, Emmen.

kudde op en neer te trekken tussen een stal en de nog steeds gemeenschappelijke heidegronden. Ook vanuit het oogpunt van recreatie en educatie biedt een rondtrekkende (schaaps)kudde ongetwijfeld aantrekkelijke mogelijkheden.

DANKWOORD

Graag wil ik Carin van den Berg-Curfs bedanken voor het vertalen van de Franstalige reglementen en registers uit het begin van de negentiende eeuw. Gerrit van der Mast dank ik voor het kritisch doornemen van het concept van dit artikel.

SUMMARY

COMMONAGE GRAZING AT THE BEEGDERHEIDE AREA, 1800 TO 1930

Beegden, a village in the central part of the province of Limburg, has been a farming community for many centuries. Corn was cultivated on the fields, which were fertilised using manure produced by sheep and cattle. Cows and sheep were led out each

day to the common pastureland in the valley of the river Meuse and the Beegderheide heathland. In the early nineteenth century, both sheep and cows grazed on the Beegderheide area. From about 1820, sheep were no longer permitted to do so, only cows being allowed there. The number of cows decreased from more than a hundred in 1820 to zero at the start of the twentieth century. In the second half of the nineteenth century, sheep were admitted to the heathland again, and sheep and cows were tended at the Beegderheide simultaneously. Sheep were tended in small flocks of approximately forty ewes, while cows were herded individually or in small numbers. The use of the Beegderheide as a common grazing land ended in 1930.

The present ground plan of the village of Beegden still reflects the age-old routes to the heathlands. Reintroduction of the old practice of walking a flock of sheep from a stable near Beegden to the heathlands and back each day could help revive the old routes and help to maintain the typical heathland vegetation.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

KAARTEN

- LANDESVERMESSUNGSAMT NORDRHEIN-WESTFALEN, 1967. Tranchot kaarten 45, Stevensweert en 46, Roermond, Bonn.
WOLTERS-NOORDHOFF, 1990. Grote historische atlas van Nederland, deel 4: Zuid-Nederland 1838-1857. Groningen.
ROBAS, 1989. Historische atlas Limburg, Den IJp.
TOPOGRAFISCHE DIENST NEDERLAND, 1996. Topografische kaart van Nederland, blad 58 D. Emmen.

ARCHIEVEN

- Reglementen weidegang. Gemeentearchief Beegden, nummers 284-489 en 555.
Rollen weidegang. Gemeentearchief Beegden, nummers 490-554.
Reglementen Koeheerd. Gemeentearchief Beegden, nummer 556.
Wegenlegger 1939. Gemeentearchief Beegden.
Wegenlegger 1975. Gemeentearchief Beegden.

LITERATUUR

- BURNY, J., 1999. Bijdrage tot de historische ecologie van de Limburgse Kempen (1910-1950). Tweehonderd gesprekken samengevat. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht.
RENES, J., 1999. Landschappen van Maas en Peel. Eisma bv/ Maaslandse monografieën; Leeuwarden/Maastricht.
SCHREURS, P., 1996. Veldnamen op en rond de Beegderheide. Natuurhistorisch Maandblad 85 (10): 182-183.

RECENT VERSCHENEN

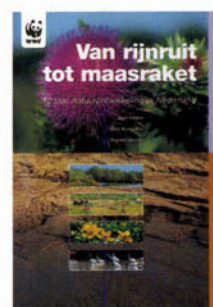
V. VANDENBUSSCHE, K. VAN LOOY, S. VANACKER, S. VERMEERSCH & K. DECLEER, 2001. *Verkennde ecologische gebiedsvisie voor het rivierbed van de Grensmaas.* Rapport nr. 2001.9 Instituut voor Natuurbehoud, Brussel. ISBN 90 403 0142 5. 60 pp (met losse kaartebeilage). Te bestellen door een briefje of e-mail te sturen naar: Helen Blow, Instituut voor Natuurbehoud, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel, email: bestelling@instnat.be. Het rapport ligt ook ter inzage in de bibliotheek van het Natuurhistorisch Museum Maastricht.

De gebiedsvisie heeft als doel om bij de uitwerking van het beleid en beheer van de waterweg gefundeerde beslissingen te kunnen nemen en rekening te kunnen houden met de natuurwaarden. In het rapport wordt aangegeven in welke richting de natuurfunctie van het Vlaamse Grensmaasgebied

zich op termijn kan ontwikkelen, binnen de randvoorwaarden van andere functies. Hierbij is gekeken naar de mogelijkheden voor het behoud en de ontwikkeling van natuurwaarden. Dit verkennend onderzoek heeft de vorm van een gebiedsvisie en bevat

voorstellen voor een aangepast ruimtelijke differentiatie en begrenzing voor de functie natuur. De visie is opgesteld vanuit een omgevingsanalyse met de studie van de abiotische en biotische factoren. Hierbij werd uitgegaan van het reeds gekozen scenario "Levende Grensmaas". Er wordt een overzicht gegeven van de sturende processen in het winter- en zomerbed en hun impact op abiotiek en biotische componenten. Hierbij worden ook de de belangrijkste natuurwaarden beschreven. Ook wordt ingegaan op het beleid en worden knelpunten aangehaald betreffende het huidige rivierbeheer en de hieraan gekoppelde overstromings- en aanslibbingsproblematiek. Tevens wordt een verband gelegd tussen deze knelpunten en landbouwintensivering, woningbouw en grindwinning.

B. PETERS, G. KURSTJENS & W. HELMER, 2002. *Van rijnsruit tot maasraket. 10 jaar natuurontwikkeling in Nederland.* Wereld Natuur Fonds, Zeist. ISBN 90 74595 18 9. 72 pp. Het boek is te bestellen bij het Wereld Natuurfonds in Zeist (tel. 0900-1962). Het rapport ligt ook ter inzage in de bibliotheek van het Natuurhistorisch Museum Maastricht. Natuurontwikkeling is de laatste tien jaar een belangrijk onderdeel geworden van het Nederlandse natuurbeleid. Met name in het rivierengebied zijn inmiddels vele projecten gerealiseerd. Uitgestorven soorten keerden terug, rivierduinen



komen weer tot ontwikkeling en het herstel van hardhoutoobos begint op gang te komen. Dit boek beschrijft, zonder uitputtend te zijn, de levensgemeenschappen en soorten van de nieuwe natuurgebieden langs de Maas, Waal en Rijn. De 15 ecotootypen

die langs het rivierengebied voorkomen, worden hierbij hoofdstuksgewijs behandeld. Naast een algemene beschrijving van de kenmerken en ontwikkeling van deze typen, wordt ingegaan op een (groep van) soort(en) die model staat voor deze ontwikkeling. Voorbeelden zijn de Oeverloper voor natuurlijke oevers en de Kwartelkoning voor ruigten. Op een uitvouwbare kaart is te zien waar de nieuwe natuurgebieden liggen en in welk gebied de ecotootypen optimaal ontwikkeld zijn. Ook worden voorbeeldgebieden van een bepaald ecotootype aangegeven. Aan het eind van het boek wordt kort ingegaan op de gerealiseerde nieuwe natuur in Nederland en het rivierengebied. In Limburg blijkt 1376 ha nieuwe natuur ontwikkeld in het Maasdal.

Guido Verschoor

